
Nové problémy bezpečnosti a NATO

Michael Dewar

Koniec studenej vojny so sebou skutočne priniesol nové bezpečnostné problémy, alebo presnejšie povedané – priniesol so sebou návrat k starým bezpečnostným problémom. Studená vojna predstavovala zároveň abnormalitu i zvrátenosť spôsobu, akým sa bežne udržiavala rovnováha moci medzi národmi. Existencia jadrových zbraní znamenala, že bezpečnostným problémom dominoval rozvoj zastrašovania a teórie kontroly zbrojenia, udržanie vojenskej stability bolo preto takého nesmierného významu, že nahradilo všetky ostatné ohľady. Náhly spôsob, akým skončila studená vojna, vyvolal neporiadok a vojenský konflikt v Európe. Existujúce bezpečnostné štruktúry sa ukázali byť nedostatočné a nevhodné. Odstránenie zvieracej kazajky studenej vojny spôsobilo rad problémov a vyvolalo množstvo rizík, ku ktorým sa bude musieť pristupovať novými spôsobmi. Je potrebný nový rad pravidiel, ktoré by určili podmienky, za akých môže byť použitá vojenská sila, a spôsob, akým sa konflikt dá odvrátiť.

Internacionalizácia bezpečnosti

Otvorenie únikovej cesty pre východných Nemcov cez Československo do Rakúska v roku 1989 okamžite zmenilo vnútropolitickú udalosť na zahranično-politickú. Odvedy, predtým nepriepustné hranice neustále prepúšťali. Ľudia, informácie a zdroje v súčasnosti prekračujú medzinárodné hranice s rastúcou jednoduchosťou. Bezpečnostné problémy sa už nemôžu deliť do kategórií: národne, regionálne a medzinárodné, pretože národné hranice sa ukázali byť stále neprimeranejšie pri udržaní bezpečnostných problémov, či už ide o masovú migráciu, zvyšovanie počtu jadrových zbraní, spoločné využívanie vodných zdrojov alebo transfery konvenčných zbraní.

Najmä pohyb utečencov bol výraznou črtou nového medzinárodného systému v Európe od roku 1989. Takto sa vnútorné problémy bývalej NDR stali v priebehu týždňov významným problémom medzinárodnej bezpečnosti. Podobné pohyby utečencov z Československa a z Maďarska zrútili železnú oponu. Exodus Kurdov z Iráku, bezprostredne po vojne v Perzskom zálive, vyústil v operácii Provide Comfort a v rozsiahlom medzinárodnom, humanitárnom a vojenskom úsilí. Súčasná kríza na území bývalej Juhoslávie vyústila v úteku okolo 2 miliónov utečencov z Chorvatska a z Bosny a Hercegoviny do strednej, západnej a severnej Európy. A samozrejme tento fenomén nie je obmedzený len na Európu. Pohyb obyvateľstva v oblasti Afrického rohu má v súčasnosti dôležitý medzinárodný účinok.

Využívanie a riadenie vzácných zdrojov je ďalšou oblasťou, v ktorej má spojenie medzi vnútropolitickými a zahranično-politickými otázkami rastúce bezpečnostné dôsledky. Toto platí najmä v prípade vody. Vody Nílu, Jordánu a Litani v Levante, Tigrisu a Eufratu vytvárajú obrovské medzinárodné napätie, pretože ovplyvňujú národné politiky poľnohospodárskej sebestačnosti, národnú výrobu energie, zavlažovacie systémy a iniciatívy na udržanie daného stavu. Všetky menované môžu byť vyjadrené v bezpečnostných podmienkach. Turecko, členská krajina NATO, bolo obvinené viac ako jednou susednou krajinou na Blízkom východe z používania „vodnej zbrane“. Ropovody a plynovody sú tiež jasnými kandidátmi pre medzinárodnú manipuláciu.

Zbrane sa môžu dostať do pohybu pri udalostiach, ktoré majú spočiatku väčšinou

domáci charakter. Je isté, že bezpečnosť v Pakistane bola ovplyvnená tým, že Pakistan bol prístupovou cestou pre dodávky zbraní mudžahadinom zo zdrojov na Západe, ako aj od výrobcov zbraní v samotnom Pakistane. Podobné bezpečnostné problémy – či už v podobe geril a partizánov vyhýbajúcich sa zatknutiu, utečencov hľadajúcich azyl, alebo pašerákov drôg pašujúcich svoj tovar – boli rozšírené po celej Strednej Amerike v 80-tých rokoch a do určitej miery sú ešte stále rozšírené v niektorých častiach Južnej Ameriky aj v 90-tych rokoch. Transfery maďarských zbraní do Chorvátska v roku 1991, akokoľvek ospravedlňované, predĺžili občiansku vojnu.

Pravdepodobne najvýznamnejším faktorom v internacionalizácii bezpečnosti je omnoho voľnejší vývoz myšlienok od konca studenej vojny. Stredná Ázia je teraz otvorená vplyvu islamu. Posledná verzia „veľkej hry“ v tejto oblasti sa hrá medzi Tureckom a Iránom. Turecko agresívne exportuje svoju verziu svetského štátu; Irán hrá dlhšie trvajúcu hru v očakávaní, že sa jeho druh islamu rozšíri v Strednej Ázii. Ďalej smerom na Západ by domáca islamska revolúcia v Alžírsku mohla mať dôsledky v Tunisku.

Neprehľadnosť a prelínanie medzi domácimi a medzinárodnými bezpečnostnými problémami je preto novým faktorom v oblasti bezpečnosti. Tento jav je najviac podporovaný tým, že tieto nové hrozby bezpečnosti nie sú územného pôvodu.

Vzrastanie nacionalizmu

Druhou charakteristikou nového medzinárodného systému je narastanie nacionalizmu. Rozpad bývalého Sovietskeho zväzu uvoľnil etnické napätie a národné túžby, ktoré boli umelo potláčané viac ako 40 rokov. Nový nacionalizmus bol vytvorený na etnických a jazykových základoch, a nie na princípoch demokracie a štátnej zvrchovanosti. Kdekoľvek bola táto tendencia zjavná, tým väčšia tam bola aj možnosť konfliktu. Požiadavka štátnosti v Juhoslávii vyústila v secesiu a kantonizáciu. Viac-menej podobným spôsobom sa to riešilo v Zakaukazsku a v Moldave. Naopak, rovnaká požiadavka na štátnosť bola vyriešená mierovou cestou tu – v Čechách a na Slovensku. Paradoxom v Európe je to, že národnostné tendencie sú zjavnejšie v strednej Európe a do určitej miery aj v západnej Európe (napríklad Škótsko, Dánsko) a stoja v protiklade s integračnými tendenciami ako napr. prostredníctvom členstva v OSN, ale ešte špecifickejšie prostredníctvom regionálnych organizácií – akými sú Európske spoločenstvá, ktoré pôsobia opačnými smermi. Tendencia smerom k integrácii v nadnárodných organizáciách oslabuje nacionalizmus. V prípade NATO, tiež samozrejme, zahŕňa obetovanie suverenity. Takže, jednou z náročných úloh v novom medzinárodnom systéme je nájst spôsob, ktorý by štátom poskytol naplnenie národnostných túžob a zároveň utlmil tieto tendencie. Dilémou zostáva samozrejme to, či prijať záujemcov do regionálnych bezpečnostných organizácií zavčas a riskovať možnosť nákazenia sa ich nestabilitou, alebo ich členstvo odmietnuť a takto prispieť k zhoršeniu konfliktu, ktorý sa v každom prípade môže rozrásť. Táto diléma je očividná v strednej Európe v súvislosti napríklad s Maďarskom a maďarskou menšinou v Transylvánii. Vyslovené želanie maďarskej vlády vstúpiť do NATO predstavuje v tomto ohľade jasnú komplikáciu.

Príbuzným problémom je politické vedenie a kontrola ozbrojených síl v strednej Európe. Aj keď tu existuje jasný pohyb smerom k civilnej kontrole armády, pretrváva tu určitá neistota. V Maďarsku, napríklad, stále existujú problémy spojené s otázkou prezidentského dohľadu versus parlamentného dohľadu nad armádou v takej dôležitej oblasti, ako je prechod k vojne. Ďalším problémom je civilná kontrola ministerstiev obrany; nelenže sa musia viac rozvíjať civilné expertízy, ale je nevyhnutné podriať šéfov štábov a vojenských predstaviteľov civilným osobám. V týchto oblastiach bývalé Československo a Poľsko urobili väčší pokrok ako Maďarsko. Ale vo všetkých troch stredoeurópskych štátoch boli vojenské inštitúcie „podkopané“ znížením obranných rozpočtov, výsledkom čoho bolo rozčarovanie medzi profesionálnymi dôstojníckymi útvarmi, čo predstavuje postup, ktorý by mohol ohroziť demokraciu. A nakoniec, obmedzenie vojen-

skej priemyselnej základne by mohlo prispieť k rastu nezamestnanosti, čo by na oplátku mohlo podkopať sociálnu základňu podpory novým liberálnym vládam. Po redukcii objemu vojenského priemyslu v bývalom Československu nasledovala najväčšia nezamestnanosť na Slovensku a toto podporilo snahu Slovenska osamostatniť sa. V každom prípade je nárast nacionalizmu druhým významným faktorom v novom ponímaní bezpečnosti.

Zvládnutie politickej geografie

V období studenej vojny existovala jasná deliaca čiara, ktorá viedla cez územie strednej Európy. Výsledkom toho bol celý lexikon geografických pojmov. Stredná Európa sa stala „východnou Európou“. Toto bolo obzvlášť nevhodné, pretože západoeurópska tradícia v Maďarsku, v Českej republike a v Slovenskej republike je silná. Ale teraz už nemáme len strednú Európu, ale rodia sa celé nové oblasti. Názov Stredná Ázia je zrazu opäť v móde a používa sa na pomenovanie južných (väčšinou islamských) štátov bývalého Sovietskeho zväzu. Niektoré štáty sami o sebe sa stali regionálnymi mocnosťami, ide najmä o Ukrajinu a Kazachstan. Skutočne, tieto dva štáty sú (možno len prechodne) jadrovými mocnosťami. Počty medzinárodnej diplomacie sa zmenili cez noc a svetu trvá nejaký čas, kým sa prispôsobí – a to nielen skutočnosti, že sa musí zaoberať väčším počtom mocenských centier, ale aj svetskejším problémom, akým je napríklad výber dostatočne a dobre pripravených diplomatov, ktorými by sa dali obsadiť príslušné nové ambasády.

Úlohy národov sú pozmenené. Turecko bolo okrajovým členom NATO a prejavovalo iba malý vplyv na sever či východ, akoby bolo zakrpatené tieňom Sovietskeho zväzu. V súčasnosti musíme uvažovať o Turecku novým spôsobom, predovšetkým ako o krajine, ktorá poskytuje model demokratického a svetského islamského štátu pre turecky hovoriace národy Strednej Ázie. Prirodzenou sférou vplyvu Iránu bola predtým len oblasť Perzského zálivu; v súčasnosti pohľady Iránu smerujú na sever k Strednej Ázii, práve tak isto ako na západ cez Perzský záliv. A v tejto oblasti sú deliace čiary mnohorozmerné a pretínajú sa omnoho viac ako v časoch, keď mocný Irán pod vedením šacha dominoval tejto oblasti. Iránsko-irácka vojna, iránska revolúcia a vojna v Perzskom zálive spôsobili to, že tajomná politika tejto oblasti sa stala ešte komplexnejšou. Čína musí opraviť brány, ktoré ju spájajú so Strednou Áziou aspoň preto, aby zvládla národnostné túžby v Sín-tjangu.

V Európe po najnaliehavejšej otázke, ktorou sú utečenci a imigranti, hneď nasledujú národnostné konflikty a nestabilita na Blízkom východe. Nemecko tu už viac nie je štátom na frontovej línii. Následne možno očakávať, že jeho vzťahy s USA sa zmenia. Skutočne, pretože sa strategická geografická situácia preň zmenila týmto spôsobom, nebude za 4 či 5 rokov prekvapujúce, ak sa Nemecko rozhodne, že už netreba NATO. Aj keď Nemecko potrebuje americkú väzbu až dovedy, dokiaľ sovietske ozbrojené jednotky úplne neodídu, je pravdepodobné, že keď odídu – Nemecko bude chcieť zdôrazniť európske inštitúcie ako napr. ZEU/KBSE a zmenšiť význam NATO. Táto veľká strategická zmena, ak sa uskutoční, bude viac ako čokoľvek iné výsledkom zmien v politickej geografii v „Mittel-Europe“.

Teda tretou zmenou v novom bezpečnostnom usporiadaní bude fakt, že politická geografia sa zmenila a neustále sa rýchlo mení. Definovanie regiónov a ich úloh sa stáva čím-ďalej ťažším. Pre NATO to znamená, že stará terminológia nebezpečností „v oblasti“ a „mimo oblasti“ stráca na význame. Dôležitejším sa stáva analyzovať nebezpečenstvá (ohrozenia) nielen pomocou teritoriálnych termínov a podmienok.

Zmenené postavenie USA

Ako jediná zostávajúca veľmoc, ktorá už nie je viac spútaná potrebou čeliť a zadržiavať Sovietsky zväz, Spojené štáty teraz budú schopné venovať sa otázkam strategickej dôležitosti logickejšim spôsobom. Je jasné, že vnútropolitická agenda, tak dlho zanedbá-

vaná kvôli potrebe konfrontovať so Sovietskym zväzom, bude na prvom mieste v zozname priorit. Skúsenosť z vojny v Perzskom zálive, ktorá ukázala schopnosť Ameriky zjednotiť ostatné krajiny v záujme dobrej veci, by mohla zabezpečiť použiteľný model pre budúcnosť. Amerika poskytne vodcovstvo, ale už viac nebude niesť neprimerane veľkú časť bremena. Koalície ad hoc a delenie zodpovednosti budú puncom spolupracujúcej diplomacie vo svete v období po studenej vojne. Konštatujúc toto, a aj napriek pravdepodobnému zníženiu významu NATO Nemeckom, je nepravdepodobné, že by v USA nasledovala veľká diskusia o NATO, alebo že by sa ultrapravica a ultraľavica spojili, aby dostali Spojené štáty z Európy. Americká verejnosť prijala normálnosť existencie NATO. Prevládajúcim pocitom je priaznivá apatia k tejto otázke, ktorá by mohla poslúžiť na izolovanie Aliancie proti americkému izolacionizmu. Pretože pravdepodobnosť, že by funkcie, ktoré NATO vykonáva v súčasnosti, prešli na iné inštitúcie, je veľmi malá, neexistuje náhrada za prítomnosť USA v NATO, aj keď by sa zmenila forma organizácie a americká autorita by klesla. Prinajmenšom v blízkej budúcnosti neexistuje žiadna alternatíva k NATO, tak ako ukázal posledný vývoj v Juhoslávii:

Dôsledky pre nový medzinárodný poriadok všeobecne, a pre NATO osobitne

Pravdepodobne najdramatickejším dôsledkom skončenia studenej vojny bola zmena spôsobu, akým sa interpretuje zvrchovanosť – kladie sa väčší dôraz na zvrchovanosť ľudí, ako na zvrchovanosť územia. Medzinárodný záujem o ľudské práva zakotvený v helsinskom procese zmenil medzinárodné ponímanie významu zvrchovanosti a úplného práva národov na riešenie svojich „domácich záležitostí“. Azda je ešte skoro, aby sme mohli povedať, či intervencia v iráckom Kurdistáne na začiatku vojny v Perzskom zálive bola výnimkou alebo začiatkom tohto trendu. V každom prípade, aj napriek neschopnosti medzinárodného spoločenstva efektívne zasiahnuť v Juhoslávii, existuje iba málo pochyb o tom, že operácia Provide Comfort mala dlhotrvajúci účinok na priebeh a rozsah medzinárodnej diskusie vis-à-vis Juhoslávia. Aspoň sa diskutuje o všetkých možnostiach, čo iba tri roky dozadu bolo nemysliteľné. OSN, ako aj KBSE sa vyjadrili k otázke zvrchovanosti. Butrus Butrus-Gháli vo svojom Programe pre mier uvádza: „Úcta k štátnej základnej zvrchovanosti a jednote je základom pre akýkoľvek medzinárodný pokrok. Ale čas absolútnej a výlučnej zvrchovanosti už skončil: jej teórie sa nikdy nezhodovali s realitou. Je úlohou vedúcich predstaviteľov štátov, aby toto pochopili a aby našli rovnováhu medzi potrebami dobrého vnútorného vedenia a požiadavkami stále viac vzájomne závislého sveta.“¹ V rovnakom duchu helsinský dokument z roku 1992 ohlásil vymenovanie Výboru KBSE pre národnostné menšiny: „Vysoký zmocnenec bude zabezpečovať »včasnú varovanie«, a ak to bude nevyhnutné, tak aj »včasný zásah« v čo najvčasnejšom štádiu – čo sa týka napätia, ktoré zahŕňa otázky národnostných menšín, ktoré ešte neprekročilo počiatočné varovné obdobie, ale podľa hodnotenia Vysokého zmocnenca má predpoklady vyvinúť sa v konflikt v rámci územia KBSE, ktorý ohrozí mier, stabilitu alebo vzťahy medzi zúčastnenými štátmi, čo by vyžadovalo pozornosť a zásah Rady KBSE alebo Výboru vysokých zmocnencov.“²

Aj keď je priskoro na to, aby sme si boli istí, či sa vytvoril nový trend podľa kurdistánskeho príkladu, možno bez pochyb pozorovať vzrast miery, ktorou sa medzinárodné spoločenstvá a regionálne organizácie zaujímajú o vnútropolitické dianie v ostatných štátoch. NATO nie je výnimkou. Na schôdzke ministrov členských krajín NATO, 4. júna 1992, ministri vyhlásili: „Aliancia má schopnosť prispieť k efektívnym zásahom KBSE v súlade so svojou novou a zvýšenou zodpovednosťou za riešenie kríz a mierové riešenie konfliktov. V tomto ohľade sme pripravení podporovať, od prípadu k prípadu, v súlade s našimi vlastnými postupmi, mierové aktivity vedené KBSE, aj zapojením zdrojov a expertíz Aliancie. Požiadali sme Radu KBSE na stálom zasadnutí, aby sa po porade

s vojenskými predstaviteľmi NATO zaoberala praktickými možnosťami a spôsobmi, ako by sa táto podpora mohla uskutočniť. Toto bude vykonané bez toho, aby to bolo na úkor možného prispenia ostatných členských krajín KBSE a iných organizácií k týmto operáciám.“³

Možno očakávať, že sa zvýšia požiadavky na operácie na udržanie a nastolenie mieru. Tým, že sa NATO včlenilo do tohto kruhu, potrebuje teraz uvážiť niektoré praktické dôsledky, ktoré z toho vyplývajú. Ak má NATO pôsobiť pod mandátom KBSE, predpokladom je, že bude pôsobiť so silami, ktoré sú mimo okruhu NATO. Výhľadka napr. poľských či ukrajinských síl, ktoré pôsobia pod integrovanou štruktúrou vedenia NATO, je odrádzajúca. Koniec koncov, bolo treba 20 rokov tvrdej práce, aby sa dosiahol fungujúci mechanizmus, pomocou ktorého môžu byť francúzske sily integrované do vojenskej štruktúry NATO. Vyhlásenie, vydané ministrami na stretnutí Severoatlantickej rady v júni 1991, hovorilo o „zintenzívnených vojenských kontaktoch medzi vyššími vojenskými predstaviteľmi NATO a ich protajškami zo stredoeurópskych a východoeurópskych štátov, diskusiách v Hlavnom štábe NATO, stretnutiach medzi velením SHAPE, hlavným velením NATO a vojenskými predstaviteľmi týchto krajín, venovaných otázkam vzájomného záujmu; pozvaniach vojenských a civilných predstaviteľov z týchto krajín do školiacich zariadení NATO na špeciálne zoznamovacie programy, ktoré zahŕňajú aj otázky spojené s civilným dohľadom nad obranou“ a „o účasti expertov zo strednej a východnej Európy na vybraných aktivitách Aliancie, zahŕňajúcich tie, ktoré sú spojené s programami »Tretej dimenzie« NATO venovaných vede a životnému prostrediu, a tiež spojených s výmenou názorov na témy ako napr. riadenie a využívanie vzdušného priestoru“. (Pozri tiež: Pracovní plán pro dialogy, partnerství a spolupráci, Mezinárodní politika 5/1992, s. 30 – pozn. red.)

Tento spôsob vyjadrovania však ťažko vystihuje reálne vojenské problémy toho, ako by sily NATO a ostatné vojenské sily mohli spolupracovať na praktickej úrovni. Toto by pre spolupracujúce strany znamenalo štandardizovať súčasné operačné postupy (Standing Operating Procedures), štúdie vzájomnej použiteľnosti vybavenia, logistickú infraštruktúru integráciu, výmenné školiace programy a štábne cvičenia (Command Post Exercises) s nečlenskými štátmi NATO. Nechcem povedať, že sa to nedá zvládnuť, ale môže sa to zvládnuť len vtedy, ak sa skutočne zahájí štúdium tohto problému. A samozrejme, nastúpenie tejto cesty by so sebou prinášalo významné dôsledky. Diskutabilne skutočná integrácia so štátmi, ktoré nie sú členmi NATO, by mala vplyv na celistvosť Aliancie. NATO by sa takto ocitlo na klzkom svahu – od vojenskej aliancie k organizácii kolektívnej bezpečnosti. Ešte viac obáv spôsobuje to, že NATO by sa mohlo ocitnúť v situácii, kedy rozširuje svoje bezpečnostné záruky na Ukrajinu. A v akom rozsahu, ak vôbec, by mal byť tento vývoj súčasťou agendy Severoatlantickej kooperačnej rady (NACC)? Severoatlantická kooperačná rada sa bezpochýb stane užitočnou metódou zapojenia bývalých krajín Varšavskej zmluvy do úzkych konzultácií. Avšak tiež to rozšíri činnosti NATO z oblasti kolektívnej obrany do skutočnosti kolektívnej bezpečnosti, čo je už záležitosťou KBSE. Severoatlantická kooperačná rada tiež možno sklamala svoj pôvodný účel – uspokojiť stredoeurópsku potrebu bližšieho spojenia s NATO, a takto znížiť napätie okolo otázky členstva. V skutočnosti zapojením Uzbekistanu a Tadžikistanu (a vylúčením Fínska a Švédska) do tej istej organizácie, v ktorej bolo zapojené Poľsko, Maďarsko a bývalé Československo, to malo opačný účinok, ako sa zamýšľalo: ak nič iného, tak to ešte zvýraznilo potrebu špeciálneho prístupu k visegrádskej skupine.

Ďalším dôsledkom novej bezpečnostnej situácie je to, že je omnoho menej jasné, akú štruktúru a veľkosť by mali ozbrojené sily mať. V mnohých ohľadoch bolo jednoduchšie vyrovnávať sa s jednoliatou hrozbou, ktorú predstavoval bývalý Sovietsky zväz. V Európe po studenej vojne vystupuje celá škála výziev k riešeniu problémov. Zvýšenie pôsobenia regionálnych konfliktov môže spôsobiť narastanie potreby po silách na udržiavanie a zavedenie mieru. S rastúcim vplyvom OSN môže dôjsť k tomu, že zasahovanie do toho, čo sa predtým nazývalo „občianska“ vojna, sa stane zvyčajnejším. Pridajte k tomu štan-

dardné vojenské misie pri odstraňovaní následkov katastrof; ochranu štátnych príslušníkov, ktorých zasiahla kritická situácia v zahraničí; ochranu medzinárodných námorných ciest, oblastí rybolovu na širom mori a energetických inštalácií, ako aj protiteroristických operácií, a je potom zjavné, že v budúcnosti bude Európa potrebovať flexibilné ozbrojené sily. Pružnosť a použiteľnosť týchto síl prospeje, ak budú pod velením dvoch, prípadne troch strán. Neexistuje príčina, prečo by európske ozbrojené sily nemali vystupovať v rámci ZEU, OSN a KBSE, ako aj v rámci NATO. A v kombinácii s ozbrojenými silami na nižšej úrovni a širším spektrom rizík a problémov vyvstane ešte väčšia potreba špecializácie úloh, štandardizácie vybavenia a spoločnej zabezpečovacej politiky v rámci čiste európskeho kontextu, ako aj v rámci NATO. V prípade NATO existuje jasná potreba zavedenia menších, ale strategicky a takticky pohyblivejších síl. Oddiely rýchleho nasadenia (Rapid Reaction Corps) NATO sú rýchle iba svojím pomenovaním a v skutočnosti nie sú využiteľné pre intervenčné operácie – nie je pochýb o tom, že sa v Bruseli chystá detailná štátna práca na vytvorení mobilnejších a flexibilnejších síl, ktoré by boli schopné splniť mierové misie, do ktorých sa NATO čo najpravdepodobnejšie bude zapájať. Navyiac by tieto isté jednotky mali byť schopné vystupovať pod rôznou „zástavou“ v tých-ktorých situáciách. NATO by nemalo byť (nie že by prejavilo nejaké znaky, ktoré by to dosvedčovali) priveľmi citlivé, čo sa týka doplnkových bezpečnostných štruktúr.

A konečne, nový medzinárodný systém bude vyžadovať, aby sa pokračovalo v interzávnom programe jednostranných a mnohostranných iniciatív v oblasti kontroly zbrojenia, ktoré sa uskutočňujú od roku 1990. Pripomeňme si tiež mnohorakosť foriem, ktorými sa kontrola zbrojenia uskutočňovala od konca studenej vojny: kontrola zbrojenia diktátom ako napr. Rezolúcia OSN 687, ktorá zavádza reštrikčné opatrenia voči Iráku; kontrola zbrojenia príkladom – alebo jednostranná kontrola zbrojenia, ako napr. iniciatívy začaté prezidentmi Georgom Bushom, Michailom Gorbačovom a Borisom Jelcinom v septembri a októbri 1991 a v januári 1992, na zníženie sovietskych a amerických jadrových síl; kontrola zbrojenia pomocou (podporou), ako bolo ukázané na príklade prostriedkov odsúhlasených Kongresom na pomoc štátom bývalého Sovietskeho zväzu pri zavádzaní podmienok zmluvy START; kontrola zbrojenia politickým nátlakom alebo ekonomickými sankciami ako v prípade, keď OECD (Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj) vyhlásila, že oficiálna rozvojová pomoc (ODA) bude spojená so snižením úrovne nákupov zbraní a dodateľským kontrolným režimom. A konečne, vytvorenie registra OSN pre transfery zbraní je verejnou formou kontroly zbrojenia, pri ktorej dochádza k tomu, že štáty v prípadoch, keď vedia, že ich transfery zbraní sú verejne známe, môžu byť odradené od uskutočnenia tých transakcií, ktoré by boli politicky kompromitujúce. „Západné“ štáty budú musieť posudzovať veľmi opatrne, či majú kontrolovať export určitých technológií ešte do väčšej miery, ako je to už zabezpečené Režimom technologickej kontroly hlavíc (MCTR), Zmluvou o nešírení jadrových zbraní (NPT), COCOM a Registrom OSN pre transfery zbraní, alebo či riskovať poskytovanie podnetov pre štáty, aby si vybudovali svoje vlastné vojenské priemysly. Na začiatku vojny v Perzskom zálive sa veľa hovorilo o nových spôsoboch kontroly transferov zbraní. V tomto prípade preukázali hlavní dodávatelia zbraní iba málo dôkazov, ktoré by svedčili o tom, že dodávateľské obmedzenia berú vážne. Nedávna iniciatíva americkej Snemovne reprezentantov na presvedčenie americkej administratívy k posunu ku CTBT (Zmluva o úplnom zákaze jadrových skúšok) do roku 1996 je však povzbudzujúca. Väčšie pravomoci Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu (IAEA) a významnejší dohľad nad náročnými úlohami by rovnako pridali na dôveru v efektivnosť režimu NPT (Zmluva o nešírení jadrových zbraní).

V novej Európe sa bude musieť Nemecko vyrovnávať aspoň s 3, 4 jadrovými mocnosťami. A je možné, že Nemecko bude stále menej schopné schovávať sa pod jadrovým dáždnikom USA. Niektorí tvrdia, že je pravdepodobné, že Nemecko raz bude uvažovať o nukleárnom zastrašovaní ako o prostriedku na dosiahnutie bezpečnosti v novej Európe. Toto nie je pravdepodobné, kým sú ešte sovietske jednotky vo dvore, ale keď tieto jednotky

opustia územie Nemecka, zábrany budú odstránené. Samozrejme, v súčasnosti sa v Nemecku, ako aj v Poľsku, diskutuje o reforme, ekonomickom raste a imigrácii. Jadrové zbrane sú poslednou záležitosťou na programe. Avšak takéto okolnosti by sa mohli vyskytnúť pri zmenách bezpečnostných štruktúr, a preto by sme možnosť niečoho takého to nemali úplne vymazať z našej mysle.

Záver

Vznikajúci medzinárodný systém má zjavne radu charakteristík, ako napr. prelinanie vnútornej a medzinárodnej bezpečnosti, narastanie nacionalizmu, zmeny v terminológii medzinárodnej geografie a potrebu USA vystupovať viac v rámci koalície, dôsledkom čoho je to, že zvrchovanosť bude čím-ďalej tým-viac spájaná s národnými než s územím; riziká a problémy budú rozmanitejšie, zatiaľ čo úrovne ozbrojených síl budú podstatne nižšie. Na vyrovnanie sa s týmito náročnými úlohami bude potrebná väčšia pružnosť, čo môže spôsobiť dvoj- až trojstupňovosť velenia ozbrojených síl, a pri spojení s vyhlasovanou ochotou NATO postupovať v tejto úlohe v záujme KBSE, môže spôsobiť praktické komplikácie, ktoré, ako sa javí, nie sú dodnes adekvátne premyslené. Zároveň by sa však Severoatlantická kooperačná rada (o účelnosti tohto fóra v určitých ohľadoch nemožno pochybovať) mohla ocitnúť na klzkom svahu – od vojenskej aliancie k fóru kolektívnej bezpečnosti. NATO sa musí rozhodnúť, ktorým smerom sa chce v budúcnosti uberať. Ja by som navrhol, že by malo ostať vojenským združením, ktorého členská základňa by sa prísne a opatrne zvyšovala v závislosti od priebehu času, ale bolo by to združenie, ktoré by (za určitých okolností a v rámci svojich vlastných zásad) bolo stále ochotnejšie preberať úlohy a pôsobiť v tých oblastiach, ktoré prekračujú jeho tradičné medze pôsobnosti. Signál, ktorý Aliancia poslala KBSE, ukazuje, že je to presne táto cesta, ktorú chce NATO nasledovať. A toto by malo zaistiť rastúci význam NATO aj v 21. storočí.

¹ Butrus Butrus-Gháli: Program pre mier. OSN, New York, s. 9.

² Helsinský dokument KBSE 1992, Rozhodnutia (pozri Mezinárodní vztahy č. 3/1992).

³ NATO Press Communique M-NAC-1 (92) 51, s. 4.

Poznámka: Príspevok bol prednesený na XX. výročnej konferencii SCAO – Standing Conference of Atlantic Organizations – 3.–6. septembra 1992 vo Štířně.